

ГАЛИНА ГАЛАБУТСЬКА,
м. Київ

УВІЙДИ В МІЙ ДІМ

(До 140-річчя від дня народження
Марії Заньковецької)

Меморіальний музей — родюча незорана нива для освітньої та виховної роботи. Науковцям і вчителям варто об'єднати свої зусилля, щоб плідно скористатися його можливостями.

Справді, серед нашого бурхливого життя, внутрішній світ такої домівки здається тихим острівцем, де зупинився час. Зупинився, щоб сучасники могли увійти до нього й познайомитися, спробувати зрозуміти його, а ще краще — вибрати його частку в себе. Камерний інтимний характер меморіального музею створює всі умови для відвертого, широкого діалогу з відвідувачами.

Своїм індивідуальним повнокровним життям живуть нині оселі Лесі Українки, Миколи Лисенка, Максима Рильського, Павла Тичини, Тараса Шевченка, Марії Заньковецької та інших діячів української культури. І як за часів їхніх господарів, ці музеї лишаються осередками духовності в столиці України.

1989 року відродився з попелу музей славетної Марії Заньковецької. Він горів у вогні, руйнувався бульдозерами, але, не зважаючи ні на що, воскрес. Мабуть, тому, що живився могутньою силою його шанувальників: письменників, митців, науковців, які усвідомлювали святість цього місця й необхідність зберігати його для нащадків. Досить лише згадати всесвітньовідомого співака Івана Козловського, який звертався до найвищих партійних і державних діячів, боронячи пам'ять Марії Заньковецької.

Велика українська актриса присвятила своє життя утвердженню ідей національної свідомості та морального відродження. І щоб сьогодні продовжувати її справу, відродити правдиву історію її життя, нам треба докладати ще багато зусиль. Значення постаті Марії Заньковецької у мистецькому й суспільному житті ще на початку століття усвідомили такі діячі, як М. Грушевський, Д. Антонович, С. Петлюра, А. Кримський, Л. Старицька-Черняхівська. Заньковецька вже тоді стала живою легендою. Для своїх сучасників актриса уособлювала духовні сили нації. Це повинні усвідомити і відвідувачі її домівки.

Шанувальниками таланту Заньковецької були видатні вчені, політики, письменники, служителі Мельпомени, серед них Д. Заболотний, О. Богомолець, Г. Хоткевич, Б. Грінченко, І. Франко, О. Петрусенко, М. Донець...

Заньковецька стала душею так званого театру корифеїв і належала до гурту М. Кропивницького, М. Лисенка, М. Старицького, І. Карпенка-Карого, М. Садовського, П. Саксаганського. Ці сподвижники-патріоти створили в Україні наприкінці минулого століття справжній культурно-духовний центр, який об'єднував навколо себе всю національну прогресивно

мислячу інтелігенцію. У ті важкі часи, коли не було національної освіти і преси, єдиним місцем, де постійно звучало українське слово, стала сцена. Зараз, знаходячи нові й нові архівні документи, ми все більше усвідомлюємо історичну місію театру Кропивницького, Старицького і Заньковецької. Адже ж сучасники не лише пишались їхніми талантами, а й вважали цей театр поводитирем нації. Зокрема, в одному з листів від Коцюбинських до Заньковецької наголошується, що наша нація не вмирає саме завдяки таким людям, як вона.

Театр корифеїв складався з різнобічно обдарованих яскравих мистецьких особистостей, слава яких полинула далеко за межі України. Кропивницький, наприклад, усім відомий як видатний драматург. Але ж він був ще й непересічним режисером. Досить згадати його гастролі 1886 року в Петербурзі. Театральна північна столиця змушена була визнати, що у них немає такого ансамблю й художнього рівня, як на українській сцені. Кропивницький вразив також Петербург Заньковецькою. Отже, він і прекрасний театральний педагог. А ще композитор, актор, організатор мистецької справи. Не випадково Миколу Кропивницького і його товаришів по сцені ще за життя нарекли корифеями (у давньогрецькій трагедії *корифеєм* називали керівника хору або співака).

На жаль, у шкільній програмі цей важливий період розвитку української культури висвітлений дуже поверхово. Отже, науковцям музею доводиться шукати шляхів поповнення шкільної освіти. З нашими науковими розвідками і знахідками намагаємось знайти педагогів під час семінарів і занять, які систематично проводяться в музеї.

Екскурсійна робота дає нам змогу постійно спілкуватися з учнівською молоддю. Школярі прийшли сюди ще тоді, коли готувалася експозиція, запропонували свою допомогу і своїми руками виконали значну частину робіт.

Для малюків ми підготували екскурсію «Що таке театр», яка проводиться у формі бесіди і знайомить їх з природою мистецтва сцени, відкриває його таємниці. Іноді після екскурсії розмова продовжується в лекційному залі. Тут же часом відбувається й імпровізований концерт. Знайомство із Заньковецькою викликає в дітей природне бажання співати, танцювати, читати вірші. Лекція-екскурсія «Фольклор та етнографія у творчості Заньковецької» однаково цікава і для молодших і для старших учнів. В експозиції є чимало оригінальних матеріалів до теми «Корифеї українського театру», яку з цікавістю сприймають старшокласники.

Звичайно, найсерйознішу розмову передбачають екскурсії «Заньковецька та її доба» і «Марія Заньковецька. Життя і творчість», під час яких порушуються важливі проблеми національної свідомості інтелігенції, психології творчості, а також виховання та етики.

Найважливіша річ у музеї — музейний експонат. Від ставлення до нього значною мірою залежить засвоєння теми. У цьому домі дітям легше збагнути, що таке пам'ятка історії, відчути її унікальність. Коли експонат оживає як реалія минувшини, простіше

відтворити ілюзію того минулого життя, щоб увійти в нього спочатку емоціями, а потім і свідомістю.

Наш музей має багато документів, фотографій, афіш, театральних костюмів, меблів, світильників та інших речей — сучасників актриси. З них побудовані інтер'єри-колажі. Художнє оформлення вирішуалося за законами сцени.

Усе це створює сприятливу психологічну атмосферу для сприйняття конкретного історичного періоду та окремої особистості, допомагає відчути себе співучасником подій. Траплялося, що в залі, де представлено життя сцени, дівчатка починали ганцювати. Одна дівчинка, щоб зробити свято для своїх іменинних гостей, привела їх до музею. Часто школярі, що вперше потрапили сюди в гурті товаришів, приходять вдруге і втретє, але вже самі або ж із близькими своїми людьми.

Навпроти музею знаходиться середня школа № 130, вчителі якої постійно співробітничать з музеєм. Тут часто проводяться оригінальні відкриті уроки. Учні школи, що успішно виступають у ролі екскурсоводів, часом ведуть екскурсії англійською мовою.

Залучення кожної окремої молодої людини до життя музею — шлях до збагачення її душі.

Особливо близькими стали стосунки школи і музею під час підготовки вистави «Марія Заньковецька». Народилася ця ідея одразу після відкриття Будинку-музею. Наш науковець Н. Бабанська написала драматургічний текст на підставі мало відомих архівних документів, які відображають особистість Заньковецької через стосунки з М. Садовським, Лесею Українкою, М. Кропивницьким, А. Чеховим, Л. Толстим та ін. Акторами і режисерами спектаклю стали учні-випускники школи № 130 та їхня вчителька Лідія Іванівна Степаненко. Доторкнувшись до незвичайного і хвилюючого матеріалу, юні аматори пережили справжній процес творчості. І це завжди розуміли і відчували їхні глядачі в музейному залі: батьки, вчителі, товариші. Кожна вистава була справжнім відкриттям і для акторів і для глядачів. Коефіцієнт корисної дії подібної акції, безумовно, високий. Це виховання інтелігентності, інтелекту, художнього смаку, почуттів.

Творчий клімат музею, як і має бути, приваблює мистецьку молодь. У будинку великої актриси народилася театральна-експериментальна студія «Українська робітня», якою керує режисер і педагог А. Чирков. Студія об'єднує професіоналів і аматорів. У домі Заньковецької відроджується мистецьке життя. Тут проходять вистави, вечори Лесі Українки, Олександра Олесея, П. Тичини, В. Стефаніка та інших митців. Після спектаклів відбуваються цікаві бесіди між виконавцями й глядачами не тільки про виставу, а й про проблеми національної культури, літератури та мистецтва. Нещодавно «Українська робітня» стала учасником міжнародного театального фестивалю, що проходив у Німеччині.

Нині при студії і при музеї працює театральна школа. Студійці ведуть тут заняття з акторської майстерності, пластики, сценічної мови, вокалу, історії театру, відвідують театри, вистави, музеї. У школі намагаються виявити мистецькі здібності кожного підлітка і допомогти їм творчо зростати. Серйозна увага приділяється духовному становленню особистості. Найобдарованіші вихованці школи вступають до мистецьких навчальних закладів.

Коли студії та школі у стінах музею стало затісно, адміністрація Московського району виділила приміщення для створення молодіжного театального центру.

У драматичній ситуації постійних катаклізмів сьогодення, на жаль, занепадає роль духовних факторів, відбувається переоцінка цінностей. На цьому духовному роздоріжжі найвразливішим і незахищеним виявляється підрастаюче покоління. Наш обов'язок — взяти участь у його моральному відродженні, допомогти молодій людині самоутвердитись, знайти життєві ідеали. Шукаючи свою дорогу до храму, молодь має навчитися користуватися духовним досвідом своїх предків.

Знайти стежку до юної душі, передати їй усі надбання нашого народу — одне з головних завдань працівників кожного музею, що є охоронцями справжніх скарбів.